

" ...

I- İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ:

Dava dilekçesinin gerekçe bölümü özetle şöyledir:

A- Konunun Analizi:

430 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'nin 11. maddesi daha önce hakkında iptal davası açtığımız 424 sayılı KHK'yi yürürlükten kaldırmıştır. 424 sayılı KHK'nin, davanın sonuçlanması evresinde yürürlükten kaldırılmış olması Anayasa Mahkemesi'nin hukukun üstünlüğünü sağlama konusundaki işlevini zayıflatan ve hattâ engelleyen bir tutumdur.

430 sayılı KHK'nin 424 sayılı KHK'den biçimsel yönden kimi farklılıkları var ise de temelde Anayasa'ya aykırılık yönünden aynı hukuksal özellikleri taşımaktadır. 424 sayılı KHK ile ilgili açmış olduğumuz davada ileri sürdüğümüz iptal gerekçeleri aynen bu davada da geçerli bulunmaktadır. O gerekçeleri aynen yineliyoruz. Ancak, bütün bunlara karşın bazı önemli gördüğümüz konulara değinmek istiyoruz.

430 sayılı KHK'nin ilk paragrafında, bu KHK'nin, Anayasa'nın 121. maddesine göre çıkarıldığı belirtilmektedir.

Anayasa'nın 121. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları konumuzu doğrudan ilgilendirmektedir.

Maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasında; "... olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim biçimleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, KHK'ler çıkarabilir." denilmektedir. Görülüyor ki; maddenin ikinci fıkrasında yasayla düzenlenecek konular, üçüncü fıkrasında ise yasayla düzenlenmesi gerekenler dışında kalan ve olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda KHK ile düzenlenecek konular belirtilmektedir. Temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağı veya durdurulacağı, durumun gerekli kıldığı önlemlerin nasıl ve ne biçimde alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı, olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Yasası'nda düzenlenecektir.

Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nca çıkarılacak KHK ise, herhangi bir yörede meydana gelen olağanüstü halin gerekli kıldığı ve fiili durumlara, bir başka deyişle somut durumlara ilişkin, konularda alınacak önlemleri belirleyecektir.

Anayasa'nın 121. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasının, aynı madde içinde düzenlendiği dikkate alınırsa, KHK'nin ancak olağanüstü halle ilgili somut durumlara göre alınacak önlemleri içermesi gerektiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü fıkrasındaki; "Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunca, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda" çıkarılacak KHK'ye başka işlevler tanımak olanaksızdır.

Tersine bir anlayış, Anayasa'nın 121. maddesinin ikinci fıkrasında belirlenen yasayla düzenlenecek konuların tek tek gösterilmesini tümüyle anlamsız kılacaktır. Ayrıca, Anayasa'nın 6. maddesinin "Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." denilen hükmüne ve Anayasa'nın 7. maddesinde belirlenen yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesine tümüyle aykırı olacaktır.

Üzerinde duracağımız bir başka nokta da; Olağanüstü hal kurallarının uygulanacağı coğrafi alan veya bölge ile ilgilidir. Anayasa'nın 120. maddesinden açıkça anlaşılacağı üzere, Olağanüstü hal bölgesi: "Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıktığı veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulduğu bölgelerdir. Şu durumda, yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkmadığı bir bölgede, olağanüstü hal rejimi uygulamasının ne gerekçesi, ne hukuksal dayanağı vardır.

Anayasa'nın 120. maddesi ayrıca; "... yurdun, bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde ..." demek suretiyle olağanüstü hal rejiminin, coğrafi sınırlarını da çizmektedir. Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü fıkrasında "Olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda" denilerek alınacak önlemlerin bu bakıma olağanüstü hal bölgesi ile sınırlanacağı belirlenmektedir.

Olağanüstü hal rejiminin, olağanüstü hal ilân edilmeyen bölgelere uygulanması, böyle bir durumun bahane edilerek ülkenin tümünü olağanüstü hal rejimi ile yönetme olanağının kapısını açar ki, bu durum Anayasa'ya aykırılıktan öte doğrudan doğruya Anayasa'yı ihlâl niteliği kazanır. Böyle bir yetkinin anayasal dayanağı yoktur. O nedenle, böyle bir durum "Hiçbir kimse veya organ kaynağını) Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz." denilen Anayasa'nın 6. maddesine de aykırıdır.

Anayasa'nın "Genel Esaslar" bölümünün "Devletin temel amaç ve görevleri" başlığını taşıyan 5. maddesinde, Devlete, "Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak" görevi verilmiştir. Oysa, yukarıda sunulan anlayış, demokrasiyi korumak değil, her fırsattan yararlanarak demokrasiden uzaklaşmayı âdeta amaçlamıştır. Bu nedenle, böyle bir durum Anayasa'nın 5. maddesine de aykırıdır.

KHK'de "mücadele alan" dan söz edilmektedir. Anayasa, olağanüstü hallerle ilgili olarak herhangi bir biçimde olağanüstü hal rejimi uygulaması yapılacak bir mücadele alan öngörmemiştir. Mücadele alan, kuşkusuz şiddet hareketlerinin ortaya çıkmadığı bir alandır. Öyle olsaydı, bu alanda da şiddet hareketleri nedeniyle olağanüstü hâl ilân edilirdi. Önlem düşüncesi ile de olsa, şiddet hareketlerinin ortaya çıkmadığı bir bölgede olağanüstü hal rejiminin uygulanması söz konusu olamaz.

Böyle bir içerik taşıyan KHK ile ülkenin tümünde olağanüstü hal söz konusu olmadığı durumlarda tüm ülkeyi olağanüstü hal rejimi ile yönetmek olanağı bulunacaktır ki, bu durum, Anayasa'nın 7. maddesinde belirtilen yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesinin anlam ve etkisini yok edecektir.

430 sayılı KHK, Anayasa'nın 121. maddesinin ikinci fıkrasında belirlenen ve Olağanüstü Hal Yasası'yla düzenlenmesi emredilen konuları kapsamaktadır. Ayrıca, Türk Ceza Yasası, Medeni Yasa, Borçlar Yasası ve diğer bazı yasaların düzenleme alanlarına ilişkin hükümler oluşturmaktadır. KHK'nin birçok hükümlerinin olağanüstü hal bölgesi dışında da uygulanması öngörülmektedir.

Olağanüstü hal yönetimleri, olağan yönetimlerden farklı kurallara dayanmaktadır. Ancak, olağanüstü hal yönetimleri de hukukun üstünlüğüne bağlı hukuk devleti anlayışının egemen olduğu yönetimlerdir. KHK, hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı kurallar da taşımaktadır.

430 sayılı KHK, Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü fıkrasında belirlenen ve Anayasa'nın 148. maddesi uyarınca hakkında iptal davası açılmayacak KHK niteliğinde değildir.

Bütün bu durumlar karşısında, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen KHK niteliğini taşımayan 430 sayılı KHK'nin Anayasa'ya aykırılığını incelemeye yetkili ve hatta zorunlu olarak görevli bulunmaktadır. Nitekim Yüce Mahkeme bu gerekçelerle 430 sayılı KHK ile aynı nitelikleri taşıyan 424 ve 425 sayılı KHK'leri incelemeye almış ve bu konuda iptal kararı dahi vermiştir.

B- 430 Sayılı KHK'nin Maddelerinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçeleri: 1- KHK'nin 1. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi:

a- Anayasa'nın 120. ve 121. Maddelerine Aykırılık Gerekçesi:

430 sayılı KHK'nin 1. maddesinde Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin 2935 sayılı Yasa'yla il valilerine verilen yetkilerle, İl İdaresi Yasası, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası ve diğer yasaların valilere verdiği görev ve yetkilerden bir kısmını kullanacağı belirtilmektedir.

Burada açıkça görülmektedir ki; yasalarla verilmesi gereken yetkiler, KHK ile bölge valisine verilmektedir. Bu tür yetkilerin ancak yasayla düzenlenmesi zorunludur. Bu yetkilerin Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen KHK ile düzenlenmesi yukarıdan beri sunduğumuz durumlar karşısında olanaklı değildir. Bu nedenle Anayasa'nın 121. maddesine aykırıdır; iptali gerekir.

Maddedeki "genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak ve şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla aşağıdaki ilâve tedbirler de alınabilir." tümcesi, belli, somut olayları içermekten uzak olup, tamamen soyut kavramları kapsamaktadır. Bu nedenle böyle bir düzenleme ancak yasayla yapılabilecektir.

Maddenin (a) ve (b) fıkralarındaki düzenlemelerde aynı nitelikte hükümler içerdikleri gibi (c) fıkrası da yasalarla yapılacak düzenlemeleri içişleri Bakanına bırakmaktadır.

Olağanüstü hal uygulamaları ancak olağanüstü halin meydana geldiği bölgede yapılabilir. Oysa, maddenin (a) bölümünde yayınlarla ilgili önlemlerin olağanüstü hal bölgesi dışında da uygulanacağı öngörülmektedir. Maddenin (b) bölümü, bölge dışına çıkarılanların İçişleri Bakanlığınca belirlenecek esaslara göre, olağanüstü hal bölgesi dışında belli bir yerde ikamete bağlı tutulacaklarını düzenlemektedir.

Bu nedenle 1. madde tümüyle Anayasa'nın 120. ve 121. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir.

b- Anayasa'nın 2. Maddesine Aykırılık Gerekçesi:

aa- 430 sayılı KHK'nin 1. maddesinin (a) bölümünde, "bölgedeki faaliyetleri yanlış aksettirmek veya gerçek dışı haber ve yorumlar yapmak suretiyle bölgedeki kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına veya bölge halkının heyecanlanmasına neden olacak veya güvenlik kuvvetlerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini engelleyecek şekilde yayımlanan basılmış eserlerin yasaklanması" öngörülmektedir.

"Halkın heyecanlanması", "güvenlik kuvvetlerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini engellemek", "kamu düzeninin bozulması" gibi kavramlar, içeriği, kapsamı ve sınırları belli olmayan, öznel değerlendirmelere tamamen elverişli kavramlardır.

Bu hükmün olağanüstü hal bölgesi dışında da uygulanacağı düşünülürse; bunun hukuk devleti yönünden ağırlığı daha açık bir biçimde ortaya çıkacaktır. Böyle bir düzenleme hiçbir hukuksal esasa bağlı kalmadan dilediği gibi uygulamaya olanak veren ve böylece tümüyle keyfiliği getiren bir düzenlemedir.

Olağanüstü hal yönetimleri de bir hukuksal kurumdur. Bu nedenle hukuk devletinde, olağanüstü hal yönetiminde bile keyfiliğin söz konusu olmaması gerekir.

bb- KHK'nin Anayasa Mahkemesi'nin denetiminden uzak tutulabilmesi için, Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü fıkrasına göre çıkarıldığı belirtilmiştir.

Bu durum ve davranış, hukuk devleti anlayışına karşı bir hiledir; yetkinin kötüye kullanılmasıdır. Hukuk devleti anlayışı hakkın ve yetkinin kötüye kullanılmasına olanak tanımaz.

Sunuları bu durumlar karşısında hem içerik ve hem de oluşturma yöntemi bakımından KHK'nin yalnız 1. maddesi değil, tüm maddeleri Anayasa'nın 2. maddesine aykırıdır. Bu nedenle KHK'nin tüm hükümleri iptal edilmelidir.

2- KHK'nin, 2. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi:

İ3bu maddede, "Olağanüstü hal bölge valisine tüm sendikal faaliyetleri durdurabilme veya izne bağlama yetkisini verdiği gibi . . . gerekli gördüğü başkaca tedbirleri de alabilir." denilmektedir.

Görülüyor ki, bu maddede de hangi olaylar karşısında bu önlemlerin alınacağını somut olarak belirtmemektedir. Böyle, genel ve soyut bir düzenlemede "gerekli gördüğü başkaca tedbirleri de alabilir" biçimindeki yetkilendirme hukuk devletinde olanaksız olduğu gibi, KHK ile verilebilecek yetkilerden de değildir.

Bu nedenle, 2. madde, Anayasa'nın 121. maddesindeki ilkelere tümüyle aykırıdır; iptali gerekir.

3- KHK'nin 3. ve 4. Maddelerinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi:

3. ve 4. maddeler, Sıkıyönetim Yasası ile Olağanüstü Hal Yasası'nda düzenlenen veya düzenlenmesi gereken konuları içermektedir.

Açıkça, yasaların düzenleme alanlarına giren bu konular Anayasa'nın 121/3. maddesinde belirlenen KHK'nin düzenleme konusu olamazlar. Bu nedenle bu maddeler Anayasa'nın 121. maddesine aykırıdır; iptali gerekir.

4- KHK'nin 5. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi:

Bu madde, Türk Medeni Yasası ve Borçlar Yasası'na göre hükmedilmesi gereken Manevi tazminat miktarını yeniden düzenlemekte ve olağanüstü hal bölgesi için düzenlenen bu manevi tazminatın olağanüstü hal bölgesi dışında da uygulanması esasını getirmektedir.

Bu madde, Anayasa'nın 120. ve 121. maddelerine aykırı olduğu gibi, böylece kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanmış olmakta ve TBMM'ne ait yasama yetkisi Bakanlar Kuruluna bırakılmaktadır.

Bu nedenle madde, Anayasa'nın 6., 7., 120. ve 121. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir.

5- KHK'nin 6. ve 7. Maddelerinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi:

6. madde ile basın yolu ile işlenen suçlar için ek cezalar getirilmekte ve bu cezaların olağanüstü hal bölgesi dışında da uygulanması öngörülmektedir.

7. madde ile de Türk Ceza Yasası'ndaki kimi suçlar için belirlenen cezaların iki kat artırılarak hükmolunacağı esası getirilmektedir.

Bu iki madde Anayasa'nın 6., 7., 120. ve 121. maddelerine aykırı olduğu gibi; "Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur." denilen Anayasa'nın 38. maddesine de çok açık bir şekilde aykırıdır. Bu nedenle iptali gerekir.

6- KHK'nin 8. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi:

Bu maddede, "Bu Kanun Hükmünde Kararname ile işleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve olağanüstü hal bölgesi dahilindeki il valilerine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili her türlü karar ve tasarruflarından dolayı bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Kişilerin sebepsiz uğradıkları zararlardan dolayı Devlettten tazminat talep etme hakları saklıdır." denilmektedir.

Bu madde yukarıda sunduğumuz nedenlerle Anayasa'nın 6., 7., 120. ve 121. maddelerine aykırı olduğu gibi 2. ve 10. maddelerine de aykırıdır.

Çünkü, bu madde yargı denetimini Anayasa'da öngörülmeleyen bir biçimde ortadan kaldırmaktadır. Oysa, hukuk devleti demek bütün davranışları hukuka ve Anayasa'ya uyan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı bulunan devlet demektir.

Bu madde bu yönden "hukuk devleti" anlayışına ters düşmekte ve Anayasa'nın 2. maddesine aykırılık teşkil etmektedir.

Ayrıca bu hüküm Anayasa'nın 10. maddesine de aykırıdır. Çünkü, 10. maddede; "Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz." denilmektedir. Oysa maddede

Esas Sayısı: 1991/6

Karar Sayısı: 1991/20

olağanüstü hal bölge valisi ve il valilerine cezai, mali ve hukuki sorumluluk yönlerinden ayrıcalık tanınmaktadır.

Bütün bu durumlar nedeniyle 8. madde, Anayasa'nın 2., 6., 7., 120. ve 121. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir.

7- KHK'nin 9. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi:

Bu madde, yöntemine göre ve Anayasa'da öngörülen biçimde olağanüstü hal ilân edilmeden mücavir illerde olağanüstü hal yetkisinin kullanılacağı esasını getirmektedir.

Bu durum, yöntemince olağanüstü hal ilân edilmeden, ilân edilmiş gibi uygulama yapmaya olanak vermektedir. Bu nedenle, bu madde, Anayasa'nın G., 7., 120. ve 121. maddelerine açıkça aykırıdır, iptali gerekir."